

แสงส่องใจ

(ฉบับ ๒๑)

สมเด็จพระญาณสังวร
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
พระชนมายุ ๙๐ พรรษา
วันที่ ๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๖

แสงส่องใจ

(อินดับ ๒๓)

สมเด็จพระญาณสังวร
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
พระชนมายุ ๙๐ พรรษา
วันที่ ๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์

๔๔๗ ถนนอรุณอมรินทร์ บางกอกน้อย กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐

โทร. ๐-๒๔๑๑-๑๕๒๓, ๐-๒๔๑๒-๖๕๕๒

ขอพระราชทานถวายอนุโมทนาสาธุการ
ขออนุโมทนาสาธุการ

ด้วยพระมหากรุณาธิคุณ ด้วยพระกรุณา
และด้วยกรุณา ด้วยเมตตาภักตยาณจิต งาน
เดือนตุลาคมทุกปีได้ผ่านไปด้วยดี ได้มีโอกาส
ทำบุญทำกุศลต่าง ๆ ทั้งแก่พระ แก่เณร แก่
พรหมเทพ แก่ผู้คน และแก่สัตว์ เป็นเหตุแห่ง
ความชื่นใจทุกถ้วนหน้า

ตุลาคมปีพระพุทธศักราช ๒๕๔๖ นี้
มีอายุขึ้นปีที่ ๙๑ งานบุญที่ท่านผู้มีพระคุณ

ทั้งหลายได้ช่วยทำให้ก็คือ

วันที่ ๒ ตุลาคม เวลา ๐๖.๓๐ น. ถวาย
ภัตตาหารเช้า และภัตตาหารบิณฑบาตพระ
ภิกษุสามเณรวัดบวรนิเวศวิหาร จำนวนประ
มาณ ๒๐๐ รูป

วันที่ ๓ ตุลาคม เวลา ๑๐.๐๐ น. พระ
สงฆ์ ๑๙ รูปเจริญพระพุทธมนต์ ณ พระอุโบสถ
วัดบวรนิเวศวิหาร ถวายภัตตาหารเพลประมาณ
๑,๐๙๑ รูป ณ วัดบวรนิเวศวิหาร

หนังสือ “แสงส่องใจ” มีผู้จัดพิมพ์ให้ติด
ต่อกันมา ปีนี้เป็นปีที่ ๒๑ ขออนุโมทนาสาธุการ
ผู้มีส่วนร่วมในการให้ธรรมทานครั้งนี้ คือ

๑. คณะวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร
ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดชลบุรี
๒. คณะ “ห้องกระจก” วัดบวรนิเวศวิหาร
๓. คณะโรงเรียนผู้รู้ ญสส. ๘๐ วัดญาณสังวร
าราม วรมหาวิหาร ในพระบรมราชูปถัมภ์

๔. จากทวน “ญสส. เผยแพร่ธรรม” ของนาง
กิม คำผลสิริ
๕. มุลนิธิอุปถัมภ์รังสีจุฬามณี
๖. มุลนิธิอื้อจื่อเหลียง
๗. มุลนิธิโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา
๘. มุลนิธิคุณหญิงสุชาดา ภิระวัฒน์
๙. มุลนิธิเพื่การศึกษาโรงเรียนเตรียม
อุดมศึกษาพัฒนาการ
๑๐. มุลนิธิโรงเรียนสามเสนวิทยาลัย
๑๑. โรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดม
ศึกษาพัฒนาการ
๑๒. โรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดม
ศึกษาน้อมเกล้า
๑๓. โรงเรียนบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี)
๑-๔
๑๔. โรงเรียนสตรีวิทยา
๑๕. โรงเรียนวัดบวรนิเวศ

๑๖. โรงเรียนจิตรลดา
๑๗. โรงเรียนศรีอยุธยา
๑๘. โรงเรียนสามเสนวิทยาลัย
๑๙. โรงเรียนสุรศักดิ์มนตรี
๒๐. โรงเรียนราชวินิต บางเขน
๒๑. โรงเรียนนนทรีวิทยา
๒๒. โรงเรียนวชิรธรรมสาริต
๒๓. โรงเรียนพระโขนงพิทยาลัย
๒๔. โรงเรียนศรีพฤต
๒๕. โรงเรียนวัดบวรมงคล
๒๖. โรงเรียนลำลูกกา
๒๗. โรงเรียนสันติราษฎร์วิทยาลัย
๒๘. โรงเรียนราชดำริ
๒๙. โรงเรียนปทุมคงคา
๓๐. โรงเรียนพลุดาหลวงวิทยา ชลบุรี
๓๑. โรงเรียนสายน้ำผึ้ง
๓๒. โรงเรียนประชากรราษฎร์อุปถัมภ์

๓๓. มูลนิธิร่วมจิตต์น้อมเกล้าฯ เพื่อเยาวชน ใน
พระบรมราชินูปถัมภ์
๓๔. ชมรมศิษย์กรรมฐานพุทธสมาคมแห่ง
ประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์
๓๕. มูลนิธิวี ทศนปริดา
๓๖. โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา
๓๗. โรงเรียนสายปัญญาในพระบรมราชินูปถัมภ์
๓๘. โรงเรียนราชประชาสมาสัย ฝ่ายมัธยม
รัชดาภิเษก ในพระบรมราชูปถัมภ์
๓๙. โรงเรียนราชวินิตมัธยม ในพระบรม
ราชูปถัมภ์
๔๐. โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า
๔๑. โรงเรียนอุดมศึกษา
๔๒. โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้ากบินทร์บุรี
๔๓. โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ
๔๔. โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ
สุวินทวงศ์
๔๕. โรงเรียนโยธินบูรณะ
๔๖. โรงเรียนเทพศิลา

๔๗. โรงเรียนสิริรัตนาร
๔๘. โรงเรียนสีกัน (วัฒนานันท์อุปถัมภ์)
๔๙. โรงเรียนคณะราษฎรบำรุง ปทุมธานี
๕๐. โรงเรียนจันทร์หุ่นบำเพ็ญ
๕๑. โรงเรียนสอนตัดเสื้อสตรี
๕๒. ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน)
๕๓. พนักงานบริษัทหลักทรัพย์จัดการกองทุน
รวมวรรณ จำกัด
๕๔. พนักงานบริษัท คาเธ่ย์แอสเซท แมนเนจ
मेंท์ จำกัด
๕๕. พนักงานบริษัท ยูนิเวนเจอร์ จำกัด (มหาชน)
๕๖. ห้างหุ้นส่วนจำกัดเซนทรัลออฟฟิศอควิปमेंท์
๕๗. ชมรมอุทยานกิตติลักษณ์
๕๘. กองทุนสนทนาธรรมนำสุข ท่าน
ผู้หญิงม.ล.มณีรัตน์ บุณนาค ในพระสังฆ
ราชูปถัมภ์
๕๙. กองทุนสนทนาธรรมพาออกจากกองทุกข์
๖๐. ชมรมรวมน้ำใจพระเกี้ยวน้อย
๖๑. อุบาสก อุบาสิกาวัดบวรนิเวศวิหาร
๖๒. ผู้มีศรัทธาทั้งหลาย

วรชัยมงคลถวาย

สามตุลาศกนี้	สำคัญ นักรนา
มีมหัศจรรย์	เกิดแล้ว
ทุกขัตติยธรรม	ลอยสู่ สยามเอย
กษัตริย์สงฆ์ทรงคลาดแคล้ว	ผ่านพ้นผองภัย
ทรงไถลพระโรคล้อม	พระว- รงค์เอย
พระจิตสงบสบายพอ	ผ่อนราย
มีรับสั่งสนองขอ	เหตุแห่ง พระโรคละ
ทรงชนะโรคได้	เหตุให้ “ใจรักษา”
พระบารมีแห่งผู้	พุทธ (ะ) องค์ท่าน
นำพระสังฆราชา	โรคพัน
ทรงมีพระมณะ	พุทธมัน
“ใจรักษา” ทรงค้น	พบแล้วทรงทำ
ทรงนำเป็นพระแท้	ตลอดมา
คุณแห่งสมณะหา	เปรียบได้
ทรงเทิดพระศาสดา	เหนือเศียรเกล้าเอย
เป็นเครื่องลดละร้าย	แห่งน้ำใจพาล

ทรงบานเบิกยิ่งด้วย	สมณธรรม
พระกุศลกรรม	พร้งพร้อม
วันคืนล่วงเลยนำ	ทรงยิ่ง ชนมายู
เสด็จสถิตแวดล้อม	อยู่ด้วยความดี
ทุกจิตใจเหล่าผู้	มากมี กตัญญู
มีกตเวที	เที่ยงแท้
มารวมร่วมยินดี	ทูนเทิด พระงาม
บุญเบิกจิตคิดแก้	เพื่อพ้นผิดทาง
นรกรเปรียบอย่างห้วง	เหวโหด
เป็นแหล่งลงทัณฑ์โทษ	หนักแท้
พระกรุณาทรงโปรด	จากพระ ฤทัยพระ
ทรงมิถือโทษแม้	เหล่าผู้พาลพระองค์
จงละเลิกล่วงล้ำ	ลบพระ สงฆ์จริง
สำนึกบาปบาปละ	นรกก้น
กลับตัวกลับมาจะ	หมองหม่น มากมี
สมเด็จพระสังฆราชนั้น	คู่บ้านเมืองพุทธ.

ขอประทานกราบถวายอนุโมทนาสาธุการในพระคุณ

แสงส่องใจ

อท ปาปานิ กมฺมานิ กรํ พาโล น พุชฺชติ
เสหิ กมฺเมหิ ทมฺเมโธ อคฺคิทฺทฺโธว ตปฺปติ.
เมื่อคนโง่มีปัญญาทราวม ทำกรรมชั่วอยู่ก็
ไม่รู้สึกล เขาต้องเดือดร้อน เพราะกรรมของตน
เหมือนถูกไฟไหม้.

นี่เป็นพระพุทธานิเทศ ในพระพุทธศาสนา.

- พระพุทธานิเทศที่อัญเชิญมาข้างต้น เป็นพระคติที่สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงวาง หรือทรงแสดงไว้เป็นทาง เป็น

แบบอย่าง เป็นความจริง ที่ดูเหมือนจะได้รับ
ความสนใจน้อยมาก เกือบจะไม่มีการกล่าวถึง
ไม่มีการอ้างถึงเลย ทั้งที่พระพุทธภาษิตบทนี้มี
ความสำคัญมากแก่ชีวิตคนทั้งหลาย ความโง่ให้
โทษอย่างรุนแรงอยู่เสมอ ทั้งความโง่ของตนเอง
และความโง่ของผู้อื่น.

๐ เราทุกคนเป็นคนโง่ ไม่มียกเว้น นอก
จากที่ท่านมีปัญญายิ่งพาดนพ้นจากการเวียนว่าย
ตายเกิดในสังสารวัฏได้แล้ว พ้นจากความทุกข์
ของการเกิดได้แล้ว นั้นท่านจึงจะเป็นคนไม่โง่
อย่างแท้จริง เป็นคนมีปัญญาที่ปราศจากความ
โง่ปะปนระคนอยู่ อันเป็นเหตุให้เป็นคนโง่บ้าง
ฉลาดบ้าง มีปัญญามากก็ฉลาดมาก โง่หน่อย
ปัญญาไม่ทราวม มีปัญญาน้อยก็ฉลาดน้อย
ปัญญาทราวมโง่มาก โง่บ้างฉลาดบ้าง ในแต่ละ
เรื่องไป ดังเป็นที่เห็นกันอยู่ คนนั้นฉลาดใน

เรื่องนี้ แต่ไปโง่ในเรื่องนั้น หรือฉลาดในเรื่องนั้น แต่ไปโง่ในเรื่องโน้น เป็นที่เข้าใจกันอยู่ ไม่มีใครหวังให้ทุกคนฉลาดในทุกเรื่อง.

๐ คนไม่โง่จริง ปัญญาไม่ทรมจริง จะไม่เข้าใจผิดคิดว่าตนเป็นคนฉลาดในทุกเรื่อง คนโง่จริงปัญญาทรมจริงเท่านั้นที่จะคิดว่าตนเป็นคนฉลาดในทุกเรื่อง เก่งกว่าคนทั้งหลายในทุกเรื่อง น่าจะใช้หลักความจริงนี้ดูตัวเองให้รู้ว่าเป็นคนโง่จริง ที่มีปัญญาทรมจริงหรือไม่ รู้เมื่อไรก็เป็นโอกาสดีเมื่อนั้น ที่จะได้แก้ไขช่วยตนเองให้พ้นจากความเป็นคนโง่จริง ที่มีปัญญาทรมจริง คือโง่มาก ให้เป็นคนโง่เท่าที่ใครทั้งหลายเป็นกันก็นับว่าดีนัก มีทางจะค่อย ๆ ทำความโง่ให้ค่อยเป็นความฉลาดได้ต่อไป แม้เห็นโทษของความโง่มีปัญญาทรมในตน เห็นค่าของความฉลาดหรือของปัญญาที่ตนปรารถนา

จะมี.

๐ คนโง่มีปัญญาทึบ ไม่เพียงก่อทุกข์
โทษภัยแก่ผู้อื่นเท่านั้น แต่เป็นคนก่อทุกข์โทษ
ภัยให้แก่ตนเองทุกเวลานาทีก็ว่าได้ โดยไม่รู้ตัว
ที่กำลังให้โทษตัวเองนานาประการ ก็ดังพระ
พุทธภาษิตที่ทรงแสดงแจ้งชัด ว่าคนโง่มีปัญญา
ทึบทำความชั่วก็ไม่รู้ ไม่รู้เสียอย่างก็ทำได้
สบาย ทำไปได้เรื่อย ๆ ความเดือดร้อนปรากฏ
ผลเมื่อไร เมื่อนั้นแหละจะเป็นดังสมเด็จพระ
บรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเปรียบไว้ ว่า
เหมือนถูกไฟไหม้ ก็คิดดู ว่าความเดือดร้อนที่
จะเกิดจากความโง่ของเรานั้นรุนแรงหนักหนา
เพียงใด ในเมื่อเปรียบดังไฟกำลังลุกท่วมตัวอยู่
เชื่อพระพุทธภาษิตที่ท่านอัญเชิญมาแสดงไว้
สอนใจพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย จะไม่สมควร
กว่าไม่สนใจเลยหรือ.

๐ รู้ถูกรู้ผิดไว้ก่อน ทำถูกไม่ทำผิดไว้ก่อน
เพียงเท่านี้ก็พอจะช่วยตนเองให้พ้นจากความ
เป็นคนโง่ที่มีปัญญาทึบอย่างมากได้ แต่ก็ดังที่
พระพุทธบาทิตแสดงไว้ คือคนโง่ที่มีปัญญาทึบ
ไม่รู้ดี ไม่รู้ชั่ว ไม่รู้ถูก ไม่รู้ผิด ทำทุกอย่างไป
โดยไม่รู้ตัว ไม่รู้เรื่อง ก็คือไม่รู้ถูก ไม่รู้ผิด
ไม่รู้ดี ไม่รู้ชั่ว เปรียบดังกำลังจุดไฟเผาตัวเอง
อยู่ก็ไม่รู้นั่นเอง จะไปรู้จักต่อเมื่อต้องทุกข์ทรมาน
แสนสาหัส เพราะไฟเผาจนวอดวายไปทั้งกาย
ใจแล้ว.

๐ สัปบุริสธรรมที่มีแสดงไว้ในพระพุทธ
ศาสนา เป็นพระธรรมคำทรงสอนในสมเด็จพระ
บรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า พจนานุกรมให้คำ
แปลสัปบุริส ไว้ว่า “คนที่เป็นสัมมาทิฐิ คฤหัสถ์
ผู้มีศรัทธาในศาสนา คนที่มีความเห็นชอบ
ตามทำนองคลองธรรม” ที่ชัดเจนที่สุดในบรรดา

คำแปลดังกล่าว คือ “คนที่มีความเห็นชอบตาม
ทำนองคลองธรรม” ซึ่งก็ไม่ง่ายนักที่คนทั้ง
ปวงจะเข้าใจ ว่าเห็นอย่างไรคือเห็นตามทำนอง
คลองธรรม พระพุทธศาสนาแสดงรายละเอียดไว้
ชัดเจน ว่าสัปปริสธรรมมีอะไรบ้าง จึงทำให้ผู้รู้
ตามทำตามได้มีสัปปริสธรรม ได้เป็นผู้รู้ถูก
ทำถูก พ้นจากความเป็นผู้รู้ผิดทำผิดได้ จะพูด
ให้ชัดว่าเป็นการช่วยตนเองให้พ้นจากความเป็น
คนโง่ปัญญาทึบได้นั่นเอง แม้ใส่ใจศึกษาและ
ปฏิบัติสัปปริสธรรมให้จริงพอสมควร โดยมีธรรม
สำคัญข้อหนึ่งอยู่ด้วยเสมอ นั่นคือสติ ต้องมี
สติ จึงจะมีธรรมอื่นได้.

๐ สัปปริสธรรม อันผู้มีสติผู้ใดก็ตามปฏิบัติ
ธรรมนี้ผู้นั้นก็ย่อมเป็นผู้มีความเห็นชอบตาม
ทำนองคลองธรรม ที่พระพุทธศาสนาแสดงไว้
๗ ประการ คือการจะมีความเห็นชอบตาม

ทำนองคลองธรรมได้ จำเป็นต้องรู้จัก หรือต้อง
รู้ ให้ถูกต้องจริงก่อนใน ๗ ประการ คือ ๑. รู้จัก
เหตุ ๒. รู้จักผล ๓. รู้จักตน ๔. รู้จักประมาณ
๕. รู้จักกาล ๖. รู้จักประชุมชน และ ๗. รู้จัก
บุคคล รู้จัก ๗ ประการนี้ให้ถูกต้องได้เพียงไร
การปฏิบัติถูกปฏิบัติชอบจะมีผลเพียงนั้น การ
รู้จักทั้ง ๗ ประการ อันเป็นสัปปริสธรรม จึง
สำคัญและจำเป็นสำหรับผู้ปรารถนาจะเป็นผู้
สามารถเห็นชอบปฏิบัติชอบได้ ดังนั้นก่อนอื่น
ทั้งหมด ก็คือให้จำให้ได้ว่า ๗ ประการที่ควร
รู้ให้ถูกให้จริงมีอะไรบ้าง เรียงลำดับก่อนหลังให้
ถูกก็เป็นความสำคัญที่จะช่วยให้การปฏิบัติถูก
ปฏิบัติชอบเป็นไปอย่างง่ายดายยิ่งขึ้น ยิ่งกว่า
การจำอย่างสับสน ทั้งที่ดูเหมือนจะจำข้อใด
ก่อนข้อใดหลังก็ไม่น่าจะมีความสำคัญหรือความ
จำเป็นอย่างไร.

๐ ในบรรดาสัปปริสธรรม ๗ ประการ
ประการสุดท้าย คือรู้จักบุคคล น่าจะยกขึ้น
พิจารณาก่อน ให้เข้าใจชัดเจนถูกต้องแม้พอ
สมควร เพื่อสามารถปฏิบัติได้ถูกต้องคล่อง
ธรรมเกี่ยวกับสัปปริสธรรมข้อสุดท้ายนี้ ที่
เหมือนไม่มีความสำคัญ แต่คิดให้ดีจะเห็นว่า
มีความสำคัญ ตั้งเป็นฐานรองรับธรรมอีก ๖
ประการข้างต้น คือรู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน
รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักประชุมชน ทั้ง ๖
ประการนี้ต้องมีรู้จักบุคคลเป็นฐานรองรับ หรือ
เป็นจุดเริ่มต้น เป็นขั้นเริ่มแรกของบันไดที่จะ
นำไปสู่จุดสูงสุดต่อไปนั่นเอง โดยต้องมีสติเป็น
สำคัญ ต้องมีสติตั้งสติให้ได้ก่อน จึงจะสามารถ
ขึ้นบันไดแห่งสัปปริสธรรมได้ตลอด.

๐ รู้จักบุคคล หมายถึงรู้จักเป็นคน ๆ คือ
รู้จักแต่ละคนไป เมื่อคิดดูก็จะเห็นชัดว่าเป็น

การรู้จักที่ง่ายกว่ารู้จักที่เดียวพร้อมกันทั้งพวก
ทั้งหมู่ ที่ในสัปปริสธรรมข้อที่ ๖ แสดงว่าเป็น
การรู้จักประชุมชน รู้จักคนน้อยย่อมง่ายกว่า
รู้จักคนมากแน่นอน ท่านจึงจัดให้การรู้จักบุคคล
เป็นฐาน ที่พึงตั้งสติพิจารณาให้เข้าใจ เพื่อ
สามารถปฏิบัติธรรมที่เป็นฐานสำคัญในการ
ปฏิบัติสัปปริสธรรม ทั้ง ๗ ประการ.

๐ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ประณีต
ลึกซึ้ง เป็นศาสนาของความยิ่งด้วยปัญญาโดยแท้
เห็นได้จากพระธรรมคำทรงสอนที่สมเด็จพระ
บรมศาสดาทรงแสดง จะทรงวางฐานที่มั่นคง
สามารถสูงขึ้นเป็นลำดับ จนถึงสูงสุดได้ ดังที่
ทรงแสดงถึงศีล สมาธิ ปัญญา ศีลก็คือฐานที่
มั่นคง สามารถก่อให้เกิดสมาธิ จนสูงถึงปัญญา
ได้ ปัญญาจะไม่เกิดในจิตใจที่ปราศจากสมาธิ
และสมาธิก็จะไม่เกิดในจิตใจที่ปราศจากศีล แม้

ไม่เคยพิจารณาถึงความจริงนี้มาก่อน ก็น่าจะยกขึ้นพิจารณาเพื่อประโยชน์ยิ่งใหญ่แก่จิตใจอันหาประโยชน์ใดยากจะเปรียบเสมอ.

๐ ศีลคือความเป็นปกติ ไม่ละเมิดข้อบัญญัติที่กำหนดการปฏิบัติกายและวาจาตามทางพระพุทธศาสนา ถ้าหมายถึงสำหรับบุคคลทั่วไปก็ศีล ๕ ไม่ว่าอาราธนาหรือไม่ก็ตาม แม้ผู้ใดละเมิดศีล ๕ เพียงข้อหนึ่งข้อใดก็ตาม ผู้นั้นย่อมไม่มีความเป็นปกติ ถึงแม้อาจจะไม่ปรากฏความไม่เป็นปกติแก่ความรู้เห็นของผู้อื่น แต่ความไม่เป็นปกติย่อมปรากฏแก่ใจเจ้าตัวเองแน่นอน คือเจ้าตัวย่อมรู้ตัวว่าเป็นผู้ละเมิดศีลแล้ว ความรู้ตัวตามจริงนี้ที่เป็นความไม่ปกติของใจ ที่เป็นการไม่มีศีล ผิดศีล ละเมิดศีล.

๐ คำกล่าวที่ว่า “ความลับไม่มีในโลก” นั้น

แน่นอนที่สุดที่ไม่ว่าจะเป็นความลับสำหรับคนอื่นทุกคนในโลก แต่ตนเองรู้ จึงไม่เป็นความลับจริง อย่างน้อยก็มีคนหนึ่งคือตัวผู้ทำเองที่รู้แน่นอน เสมอไป จึงมีคำกล่าวว่า “ความลับไม่มีในโลก”.

๐ ความไม่ปกติแห่งจิตใจ หรือความละเมิดศีลข้อหนึ่งข้อใดในศีล ๕ เป็นหนึ่งในความลับที่ไม่มีในโลก เพราะย่อมเป็นที่ยอมรับ ว่าไม่ทุกคนที่จะมีศีลไม่บกพร่อง นั่นก็คือไม่ทุกคนที่จะมีความปกติแห่งจิต ที่ควรเป็นปกติอย่างยิ่ง เพราะความเป็นปกติเป็นความสำคัญมาก เป็นที่พึงปรารถนามาก คิดถึงที่นำคำปกติมาใช้ล้วนเป็นที่ปรารถนาต้องการ สถานการณ์ปกติ อาการปกติ ประสาทปกติ ความดันโลหิตปกติ จิตใจปกติ ฯลฯ คำว่าปกติเมื่อนำไปประกอบเข้ากับคำใด คำนั้นก็มีความสำคัญคือความ

ไม่บกพร่อง อันเป็นที่ปรารถนา และความปกติที่ยิ่งใหญ่ที่สุดสำคัญที่สุดคือความปกติของใจ ที่รู้ว่ามิได้เป็นผู้ละเมิดศีล ๕ ข้อใดข้อหนึ่งเลย ศีลเป็นฐานสำคัญของความสำคัญยิ่งสองประการ คือสมาธิและปัญญา.

๐ ศีลเป็นฐานของสมาธิ นั่นก็คือความมีศีลหรือความมีใจเป็นปกติเป็นฐานของความตั้งมั่นแห่งจิต จิตที่มีความสงบคือมีศีลเป็นระดับหนึ่ง ที่ไม่เสมอด้วยระดับของจิตที่มีความตั้งมั่นด้วยความมีศีล คือมีสมาธิ ระดับของจิตที่ตั้งมั่นด้วยความมีศีลจัดว่าสูงกว่าระดับของจิตที่มีความเป็นปกติด้วยศีล และระดับของจิตที่เป็นปกติตั้งมั่นอยู่อย่างแน่นหนา ก็ไม่ยิ่งใหญ่เสมอด้วยจิตที่มีปัญญา ปัญญายิ่งใหญ่ที่สุด ยังให้เกิดความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่ที่สุด คือความเป็นผู้ชนะสูงส่งที่สุด เป็นชัยชนะที่จะไม่กลับแพ้ได้

อีกเลย ซึ่งมีพระพุทธศาสนสุภาษิตแสดงไว้ว่า
“ความชนะใดที่ชนะแล้วไม่กลับแพ้ ความ
ชนะนั้นดี, ความชนะใดที่ชนะแล้วกลับแพ้
ได้ ความชนะนั้นไม่ดี.

๐ ความชนะที่ไม่กลับแพ้เกิดได้จากปัญญา
สูงสุดเท่านั้น และปัญญาก็เกิดจากความคิดด้วย
เหตุผลอย่างแน่วแน่จริง ความคิดที่ปราศจาก
ความแน่วแน่มั่นคงก็คือขาดสมาธิ ย่อมไม่อาจ
ก่อให้เกิดปัญญาได้ ต้องมีสมาธิจึงจะสามารถ
พิจารณาไตร่ตรองเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างติด
ต่อกันได้ ไม่เปลี่ยนไปเรื่อย เดี่ยวคิดเรื่องนั้น
เดี่ยวคิดเรื่องนี้ ซึ่งย่อมไม่อาจให้เกิดความเข้าใจ
ชัดแจ้งในเรื่องใดได้ โดยเฉพาะเป็นเรื่องที่สำคัญ
สมาธิจึงสำคัญสำหรับการพิจารณาให้เป็นปัญญา
ตนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่สำคัญ โดยเฉพาะเรื่อง
ความพ้นทุกข์อย่างสิ้นเชิง อันเป็นยอดของชัย

ชนะ เพราะเมื่อแพ้ทุกขก็ได้อย่างสิ้นเชิงเมื่อใด ก็
คือได้ความชนะที่จะไม่กลับแพ้อีกเมื่อนั้น เป็น
ชัยชนะในพระพุทธศาสนาที่ว่า “ความชนะใดที่
ชนะแล้วไม่กลับแพ้ ความชนะนั้นดี” และนี่
คือยอดของปัญญา ที่นอกจากมีในพระพุทธ
ศาสนาแล้ว ที่เป็นพระปัญญาในสมเด็จพระบรม
ศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ไม่เคยมีที่ใด ไม่
เคยมีในพรหมเทพหรือมนุษย์ใดมาก่อน พระ
พุทธศาสนาที่สมเด็จพระบรมครูทรงประดิษฐาน
ประทานแก่โลกทั้งปวง จึงเป็นยอดของศาสนา
ที่ไม่ว่ายุคใดสมัยใดก็ไม่มีเสมอได้เลย.

○ มีบุญได้เกิดเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนา
อย่าไม่แยแส อย่าไม่สนใจที่จะรับบุญยิ่งใหญ่
ด้วยการเทิดทูนพระพุทธศาสนาให้เต็มสติปัญญา
ความสามารถ สมเด็จพระบรมครูท่านได้ทรง
สอนไว้อย่างไร หรือพระพุทธศาสนาสอนอย่าง

ไร จงนำความมีบุญของตนออกใช้ให้ถูกต้อง ให้เต็มความสามารถ ปฏิบัติตามที่สมเด็จพระบรมครูทรงสอนไว้ด้วยพระปัญญาเหนือปัญญาของพรหมเทพและมนุษย์สิ้นทั้งปวง ปฏิบัติให้จริงตามที่มีบุญได้ยินได้ฟังได้พบได้เห็นพระธรรมคำทรงสอนเถิด อย่ามัวลังเลโดยคิดว่าจะเป็นการไม่รอบคอบ อย่ามัวลังเลโดยคิดว่าจะเป็นการมกมาย เพราะความลังเลในเรื่องนี้นั้นที่จริงแล้วเป็นความมีกรรมที่ไม่งามมี บุญยิ่งใหญ่มาถึงแล้วจึงไม่แบมือรับ กลับปฏิเสธบุญยิ่งใหญ่ ขอจงคิดให้ดี ให้เห็นความไม่ปฏิบัติตามพระธรรมคำทรงสอนในสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ว่าเป็นความมีกรรมที่หนักหนา จนแม้บุญยิ่งใหญ่เพียงไรตกลงมาถึงมือแล้ว ยังไม่รับแบมือรับอย่างเต็มสติปัญญาความสามารถ.

๐ สัปปริสธรรม ธรรมของผู้มีความเห็น

ชอบตามทำนองคลองธรรม ที่พระพุทธศาสนา
ในสมเด็จพระบรมครูแสดงไว้ เพื่อเป็นเครื่อง
ประทับประคองเราทั้งหลายให้พ้นจากสภาพ
ความเป็นคนโง่ปัญญาทึบ เป็นบุญยิ่งใหญ่มาก
ประการหนึ่งทีลออยลงมาสู่เราทุกคนแล้ว จงน้อม
รับให้เต็มไม้เต็มมือเถิด ให้ในทันทีทันใดเกิด
อย่าลังเล อย่ารีรอ อย่างกลั้วจะเป็นคนล้าสมัย
อย่างกลั้วจะเป็นคนไม่รอบคอบ แต่ควรกลั้วจะ
เป็น “คนโง่มีปัญญาทึบ ทำกรรมชั่วอยู่ก็
ไม่รู้สึกรู้สีก ต้องเดือดร้อนเพราะกรรมของตน
เหมือนถูกไฟไหม้” แม้ไม่สนใจที่จะปฏิบัติให้เป็น
ผู้รู้จักสัจปรีชาธรรม มีสัจปรีชาธรรม เพื่อพ้น
จากความเป็นคนโง่ปัญญาทึบ ที่อาจทำตนให้
เหมือนถูกไฟเผาไหม้ได้ในวันหนึ่ง.

๐ สัจปรีชาธรรม ขอรูจักบุคคล น่าจะพากัน
ศึกษาให้เข้าใจชัดเจนถูกต้อง แม้พอสมควร

เพื่อให้เมื่อบุคคลใดที่ารู้จักแล้วไปรวมอยู่กับ
ประชุมชน หรือหลายแต่ละบุคคลที่รู้จักแล้วไป
รวมเป็นประชุมชน ก็ย่อมไม่ยากสำหรับที่จะ
แยกแยะออกว่าใครเป็นใคร มีดีมีร้ายอย่างไร
เชื่อถือได้หรือเชื่อถือไม่ได้อย่างไร เป็นต้น ซึ่ง
เป็นความสำคัญและจำเป็นสำหรับที่จะรักษาตัว
ให้สวัสดิได้ ไม่ตกอยู่ในอันตรายจากบุคคลที่ไม่รู้
จักอย่างถูกต้องตามความเป็นจริง ใครเป็นคนดี
หรือเป็นคนชั่วก็ไม่รู้ จักเป็นเหตุให้อาจเห็นคน
ดีเป็นคนชั่ว เห็นคนชั่วเป็นคนดี ซึ่งแน่นอน
อันตรายที่เกิดตามมานั้นใหญ่ยิ่งเพียงไรก็ได้
แล้วแต่ว่าจะให้ความไว้วางใจผิดที่ผิดคนในกรณี
สำคัญเพียงไหน และตนเองเป็นใคร.

๐ ยิ่งตนเองเป็นคนสำคัญเพียงไร ยิ่งควร
ต้องรู้จักบุคคลให้ถูกต้องเพียงนั้น การรู้จักบุคคล
ที่เกี่ยวข้องอย่างไม่ถูกต้องอย่างผิด ๆ คือผิด

จากที่บุคคลนั้นเป็นจริง ย่อมเป็นเหตุให้ปฏิบัติ
ไม่ถูกไม่ชอบไม่ควร อันเป็นความจำเป็นอย่าง
ยิ่งประการหนึ่งสำหรับคนสำคัญ เพราะความ
เป็นคนสำคัญก็คือความเป็นคนสำคัญสำหรับ
หมู่คณะเป็นอย่างน้อย และความเป็นคนสำคัญ
สำหรับสังคมใหญ่ มีสถาบันสำคัญ เป็นต้น
ผู้เป็นคนสำคัญในหมู่คณะสำคัญดังกล่าวยิ่งต้อง
รู้จักบุคคลให้ถูกต้องจริง ๆ ในแง่มุมต่าง ๆ เพื่อ
ให้สามารถปฏิบัติได้ถูก ได้เหมาะสม เพื่อ
ให้เกิดผลดีแก่สังคมแก่สถาบันที่ตนเกี่ยวข้อง
อย่างมีความสำคัญ.

๐ คนไทยโบราณถือการรู้จักบุคคลกว้างมาก
คือถือตามสกุลของแต่ละบุคคล บรรพบุรุษเป็น
ใคร มารดาบิดาเป็นใคร แล้วก็ถือว่ารู้จักบุคคล
นั้น ๆ แล้วจากสกุลของแต่ละบุคคลนั้น ๆ เหตุ
ผลก็น่าจะเพราะคนไทยสมัยโบราณรักชาติสกุล

มาก จะไม่ทำให้เสื่อมเสีย คนหนุ่มคนสาวคน
เด็กคนเล็กจะเป็นเช่นนี้ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้คน
ไทยโบราณตัดสินบุคคลว่าเป็นคนเช่นไรจาก
ชาติสกุล มาสมัยนี้ถ้ายังถือการรู้จักบุคคลจาก
ชาติสกุลเช่นนั้นก็ยากจะเป็นการรู้จักบุคคลถูก
ต้องตามเป็นจริง จำเป็นมากที่ต้องดูประกอบกัน
ทุกอย่าง จากพฤติกรรมคือการกระทำของแต่ละ
บุคคลเป็นสำคัญทั้งในอดีตและปัจจุบัน และก็
ต้องเป็นพฤติกรรมที่เราเองได้พบเห็นประจักษ์
จริงแล้วด้วยตนเองจริง ว่าดีว่าชั่วอย่างไร โอน
เอนบ้ายเบี่ยงไปในทิศทางไหน พูดอย่างไร พูด
อะไร ทำอย่างไร ทำอะไร ถ้าจะให้รู้จักบุคคล
คนใดคนหนึ่งจริงควรต้องให้รู้ให้เห็นด้วยตนเอง
จริง ๆ มิใช่ด้วยได้ยินได้ฟังคนนั้นบ้างคนนี้บ้าง
มาบอกกล่าว หรือเล่าลือกัน เพราะจะเป็นการ
เสี่ยงกับถูกยุยงส่งเสริมให้มีบุคคลถูกใส่ร้ายป้าย
สีให้สกปรกเลวร้ายผิดจากความเป็นจริงอย่าง

มากมายเพียงใดก็ได้ และผลร้ายนั้นอาจจะไม่เกิดแก่ตัวบุคคลผู้ถูกใส่ร้ายป้ายสีเท่านั้น แต่อาจจะเกิดได้แก่ผู้เชื่อและพูดไปทำไปตามความเชื่อ โดยไม่มีความรู้จักบุคคลคนนั้นจริงตามหลักของ สัปปริสธรรม ผลร้ายอาจจะหนักหนาเพียงใดก็ได้จากการไม่รู้จักบุคคลจริงด้วยตนเอง แต่ไปเชื่อว่ารู้จักตามเสียงนินทาว่าร้ายของผู้ขาดคุณธรรม มีความอิจฉาริษยา หรือมีความอาฆาตแค้นเคืองพยาบาทมาดร้าย ไม่กลัวบาปกรรม ไม่เชื่อว่านรกอเวจีมีไว้สำหรับผู้ทำบาปกรรมจริง การจะให้อ่านรู้จักบุคคลตามสัปปริสธรรมในพระพุทธศาสนานั้นจำเป็นต้องให้ความสำคัญในข้อที่กล่าวมามาก ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับคนสำคัญ.

- สัปปริสธรรมประการที่ ๖ รู้จักประชุมชน ก็คือรู้จักบุคคลที่รวมกันหลายคน มากคน

จนเป็นประชุมชน การรู้จักประชุมชนจะเป็นไปได้ก็ต้องรู้จักบุคคลในประชุมชนนั้น ๆ ก่อนแน่นอน การรู้จักประชุมชนจึงจะเป็นไปได้ถูกต้อง ถ้าในประชุมชนหนึ่งมีบุคคลจำนวนมากไปรวมกัน เราไม่รู้จักบุคคลใดเลย หรือรู้จักเพียงบุคคลคนเดียวหรือสองคน ที่นับว่าเป็นจำนวนน้อยมาก จะรู้จักประชุมชนนั้นไม่ได้ถูกต้องตามเป็นจริง ถ้าบุคคลเพียงคนสองคนที่เรารู้จักเป็นคนไม่ดี จะเหมาว่าประชุมชนนั้นไม่ดีย่อมไม่ได้ ไม่ถูก บุคคลส่วนมากในประชุมชนนั้นอาจเป็นคนดี แต่เราไม่รู้จักบุคคลส่วนมากนั้นว่าเขาเป็นคนดี เรารู้จักแต่บุคคลเพียงคนสองคนว่าเป็นคนไม่ดี อีกมากมายหลายคนอาจเป็นคนดี เช่นนั้นก็ต้องกล่าวว่าประชุมชนนั้นเป็นประชุมชนคนดี โดยต้องถือส่วนใหญ่เป็นสำคัญ ซึ่งก็อาจผิดได้ การรู้จักบุคคลมีความสำคัญเช่นนี้.

๐ ความสำคัญในการรู้จักบุคคล รู้จักประ-
ชุมชน มีความเกี่ยวข้องกันอย่างแยกไม่ได้ ไม่รู้
จักบุคคลถูกต้องตามเป็นจริงจะรู้จักประชุมชน
ที่รวมอยู่อย่างถูกต้องไม่ได้ จะเชื่อตามเสียง
บอกเล่าก็ไม่ควรจะได้ นอกเสียจากว่าจะรู้จัก
บุคคลผู้บอกเล่านั้นอย่างถูกต้องจริงว่าเป็นคนดี
จริง มีปัญญา มีธรรมของคนดี ไม่อิจฉาริษยา
มุ่งร้ายทำลายใคร ไม่เจรจาเป็นเท็จอย่างไม่อาย
ตนเอง และไม่อายใครทั้งนั้น แม้จะรู้อยู่แก่ใจ
ว่าตนกำลังกล่าวความเท็จเพื่อสำเร็จผลที่มุ่ง
มาดปรารถนาให้เกิดความเสียหายแก่ประชุมชน
หรือแก่บุคคลหนึ่งบุคคลใด ข้อสำคัญบุคคลผู้นั้น
ต้องมีความเข้าใจหรือมีความรู้จักบุคคลถูกต้อง
ด้วย และการจะเชื่อผู้บอกเล่าผู้ใดได้ ก็ต้องรู้จัก
บุคคลคือผู้บอกเล่าอย่างถูกต้อง เช่นนี้จึงไม่พ้น
ความสำคัญของการรู้จักบุคคล สัปปริสธรรม
ข้อที่ ๗ นั้นเอง.

๐ ที่สำคัญที่สุดในการรู้จักบุคคลให้ถูกต้องตามจริง ไม่มีอุปาทานการยึดมั่นอื่นใดเข้ามาเกี่ยวข้อง นั่นก็คือต้องไม่มีคำว่าตัวเราของเราเข้ามาเกี่ยวข้องโดยเด็ดขาด ซึ่งแม้จะลำบากเพียงไร ถ้าประสงค์จะรู้จักบุคคลให้ถูกต้องตามเป็นจริงของบุคคลนั้น ๆ ก็ต้องพยายามไม่ถือตัวเราของเราเป็นสำคัญ ไม่เชื่อเพราะผู้พูดผู้บอกเล่าเป็นลูกเป็นหลานของเรา หรือผู้พูดผู้บอกเล่าเป็นเพื่อนสนิทของเรา หรือผู้พูดผู้บอกเล่ารักเราชอบเราจึงคงพูดจริงด้วยมีความหวังดีต่อเรา หวังให้เราได้รับความจริงที่เขาบอก ความคิดเช่นนี้แม้เป็นเหตุให้เกิดความเชื่อถือคำบอกเล่า ก็เป็นไปได้ไม่มากนักน้อยกว่าเรากำลังไม่รู้จักบุคคลถูกต้องตามความเป็นจริง ฟังคนนั้นบอกคนนี้เล่าว่าคนนั้นคนนี้เป็นอย่างนั้นเป็นอย่างนี้ ส่วนใหญ่ล้วนเป็นความไม่ดีที่เป็นเหตุให้สมปรารถนามุ่งร้ายของผู้บอกเล่า

จะรู้จักบุคคลหรือประชุมชนให้ถูกต้องพอสมควร
ควรต้องใช้วิจารณ์ญาณให้รอบคอบ ไม่สักแต่
ว่าเชื่อโดยมีตัวเราของเราทั้งหลายมาเกี่ยวข้อง
ดังกล่าว.

๐ การรู้จักบุคคลสำคัญมาก เพราะแม้รู้จัก
บุคคลผิดจากความเป็นจริง การรู้จักประชุมชน
ย่อมผิดตามไปด้วยแน่นอน เพราะประชุมชน
ก็คือบุคคลมากมายรวมกัน การรู้จักบุคคล
ผิด รู้จักประชุมชนผิด อะไรที่ผิดย่อมเกิดตาม
มาได้มากมาย เพราะทุกคนต้องมีชีวิตมีกิจการ
มีการได้ประโยชน์เสียประโยชน์เกี่ยวกับบุคคล
และประชุมชนด้วยกันทั้งนั้น การเห็นหรือการ
รู้จักอย่างผิดเป็นถูก ถูกเป็นผิด ดีเป็นชั่ว ชั่ว
เป็นดี แน่ช้อย่อมเป็นโทษแก่ผู้เห็นผิดรู้ผิด
เป็นธรรมดา ทั้งย่อมเป็นโทษเป็นภัยแก่บุคคล
ผู้ถูกกล่าวหาด้วย เพียงแต่ว่าจะมากหรือน้อย

เท่านั้น จึงพึงรอบคอบให้ที่สุดในการรู้จักบุคคล ให้ตรงตามความเป็นจริง เพราะนั่นคือการรู้จัก ประชุมชนตรงตามความเป็นจริงด้วย การจะได้ คุณหรือจะได้โทษ จะเสียประโยชน์ หรือจะได้ ประโยชน์ มีบุคคลและประชุมชนเกี่ยวข้องด้วย แน่นนอน ไม่มีผู้ใดจะสำคัญได้ตามลำพังตนเอง เท่านั้น พึงระลึกถึงความจริงนี้ไว้ให้มั่น พระ พุทธศาสนาเห็นความสำคัญของบุคคลและของ ประชุมชน จึงมีแสดงไว้ในสัปปริสธรรมเพื่อ เตือนให้เห็นความสำคัญนี้.

๐ การรู้จักบุคคลมิได้มุ่งให้รู้จักว่าบุคคล ทุกคนเป็นคนดี ไม่มีไม่ดี ถ้ารู้จักว่าเขาไม่ดี ก็มีได้หมายความว่ารู้จักบุคคลผิด ไม่ใช่เช่นนั้น บุคคลใดดี เห็นว่าเขาไม่ดี นั่นจึงจะผิด หรือ บุคคลใดไม่ดี ไปเห็นว่าเขาดี นั่นก็จึงจะผิด เห็นคนดีเป็นคนดีตรงตามความจริง เห็นคน

ชั่วเป็นคนชั่วตรงตามความจริง เห็นมิตรเป็นมิตร
เห็นผู้ไม่ใช่มิตรเป็นผู้ไม่ใช่มิตร ตรงตามความ
จริง เห็นคนซื่อเป็นคนซื่อ เห็นคนโกงเป็นคน
โกง ตรงตามความจริง เช่นนี้จึงจะเป็นสัปปริส
ธรรม เห็นถูกตรงตามความจริงเกี่ยวกับบุคคล
นั้นก็คือสัปปริสธรรมข้อ ๗ ความรู้จักบุคคล
ความถูกต้องอย่างสำคัญของความรู้จักบุคคลจึง
มิได้อยู่ที่อะไรอื่น แต่อยู่ที่ความรู้จักอย่างถูกต้อง
ตามที่บุคคลนั้นเป็นจริง ไม่ว่าบุคคลนั้นจะดีหรือ
จะชั่ว หรือจะเป็นอะไรอย่างไร ผู้มีสัปปริสธรรม
ข้อนี้ก็คือผู้รู้จักบุคคลนั้นตรงตามความจริง
บุคคลใดชั่วก็รู้จักว่าบุคคลนั้นชั่ว บุคคลใดดีก็
รู้จักว่าบุคคลนั้นดี เป็นต้น ความรู้จักสัปปริส
ธรรมข้อรู้จักบุคคล หรือความมีสัปปริสธรรม
ข้อนี้ก็เช่นนี้ แต่ดังเป็นที่รู้กัน ว่าเช่นเดียวกับ
ทุกเวลา ทุกกรณี ความมีสัปปริสธรรมทุก
ประการก็จำเป็นต้องมีสติ คือความรู้ตัวรู้ระลึก

ได้ จึงจะเกิดผลจริง.

๐ คิดให้ดี คิดให้ลึก คิดให้รอบ ย่อมจะเห็นชัด ว่าความรู้จักบุคคลในสัปปริสธรรมข้อ ๗ สำคัญที่สุด จักเป็นทางให้รู้จักสัปปริสธรรมอีก ๖ ประการได้ด้วย การรู้จักประชุมชนนั้นพอจะเห็นได้ง่าย เพราะประชุมชนประกอบด้วยบุคคลรวมกันอยู่ รู้จักบุคคลก่อนจึงจะรู้จักประชุมชนได้ สัปปริสธรรมอีก ๕ ประการ คือ รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ และรู้จักกาล แม้เห็นไม่ถนัดชัดเจนเหมือนรู้จักประชุมชน แต่แม้พิจารณาด้วยความมีสติ ก็ย่อมสามารถเห็นได้เข้าใจได้ ว่าความรู้จักบุคคลก็เป็นเหตุคือเป็นฐานสำคัญให้รู้จักสัปปริสธรรมอีกทุกประการได้.

๐ กาลคือเวลา นี่เป็นที่เข้าใจกันอยู่แล้ว

ว่ากาลก็คือเวลา เวลาก็คือกาล รู้จักกาลในนัย
หนึ่งก็คือรู้จักเวลา ซึ่งในสัปปริสธรรมไม่มุ่งตรง
ไปที่รู้จักเวลาเข้าสายปายเย็น เพราะธรรมดา
เกินไป ง่ายเกินไป จนจะไม่มุ่งการนำมาเป็น
ธรรมสอนใจ กาลในสัปปริสธรรมมุ่งที่กาลเทศะ
มากกว่า คือมุ่งให้ความควรไม่ควร ซึ่งก็มีกาล
เวลาเกี่ยวข้องด้วยบ้างไม่น้อย คือต้องรู้เวลา
เหมือนกันว่าควรทำไม่ควรทำอะไรนั่นเอง แต่
ความจริงครอบคลุมกว้างขวางกว่า เช่นกาล
เทศะสำหรับผู้น้อยในสมัยก่อน สมัยโบราณ
ผู้เนื้อคือเด็กก็ใช่ ต้องรู้จักกาลเทศะรู้จักกาล ว่าจะ
ปล่อยตัวทำกิจกรรมารยาทตามสะดวกสบายของ
ตนไม่ได้เมื่ออยู่ต่อหน้าผู้ใหญ่ นั่งก็ต้องเรียบ
ร้อย ไม่หันเท้าไปทางผู้ใหญ่ พุดก็ต้องเรียบร้อย
และจะไม่พุดแทนผู้ใหญ่ในการสนทนาระหว่าง
ผู้ใหญ่ต่อผู้ใหญ่ด้วยกัน เด็กต้องรู้จักกาลเทศะคือ
รู้จักกาล ว่าเวลานั้นกาลนั้นที่ผู้ใหญ่พุดจาปราศรัย

กัน เด็กต้องเป็นผู้ฟังอย่างสงบเท่านั้น ต้องไม่
พูดสอดแทรก นอกจากผู้ใหญ่ถาม และเราทุก
คน แม้จะอายุมากเพียงไหน ก็ต้องอยู่ในฐานะ
เป็นเด็กเมื่อมีท่านผู้เป็นผู้ใหญ่กว่าอยู่ในวงสนทนา
หรือในวงเกี่ยวข้อ โดยเฉพาะเป็นผู้ใหญ่ที่สูง
ด้วยฐานะชาติตระกูล ไม่ว่าจะเป็นวัยที่เด็กกว่าก็
ตาม มารยาทของคนไทยนั้นงดงามและประณีต
มาก แต่เมื่อมารยาทชาวตะวันตกเข้ามาแทรก
มารยาทไทยก็บางเบาลงไปมากมาย อย่างเป็น
ที่น่าเสียดายความงดงามนั้นอย่างที่สุด จะทำ
อะไรตามชาวตะวันตก ก็น่าจะมีสติระลึกไว้ ว่า
กำลังละความงดงามแบบไทย ๆ ที่น่ารักษาไว้
คู่ไทยอย่างยิ่ง.

๐ การรู้จักกาล หรือรู้กาลเทศะ ไม่เพียง
เด็กเท่านั้นต้องรู้เพื่อปฏิบัติต่อผู้ใหญ่ได้ถูกต้อง
งดงาม ในฐานะเป็นผู้ใหญ่กาลเทศะหรือกาล

ก็ยิ่งจำเป็นมากยิ่งขึ้น จะเห็นความสำคัญของ
ความรู้จักบุคคลชัดเจนขึ้นเมื่อพิจารณาความ
รู้จักกาล เพราะต้องมีบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย
เสมอ จะพูดถึงบุคคลใด จะปฏิบัติต่อบุคคลใด
ควรพูดควรทำอย่างไรเมื่อมีบุคคลอื่นอยู่รู้เห็น
ด้วย เป็นบุคคลที่ควรวางใจได้เพียงไรให้รู้ให้
เห็นให้ได้ยินอะไรทั้งหลายอันเป็นเรื่องสำคัญ
สำคัญทั้งเป็นคุณหรือเป็นโทษก็ได้ แม้ล่วงรู้ไปถึง
ผู้ปราศจากกรรม ผู้มีความมั่งร่ำอย่างใด
อย่างหนึ่งต่อผู้ใดผู้หนึ่ง อาจเป็นต่อตัวผู้ฟังเอง
ก็ได้ การรู้จักบุคคลจึงเป็นความสำคัญในทุก
เวลา หรือทุกกาล ความรู้จักกาล ความรู้จัก
บุคคล จึงเกี่ยวข้องกันอย่างแยกไม่ได้ดังนี้ แต่
ที่สำคัญที่สุดในความรู้จักบุคคลก็ตาม ความ
รู้จักประชุมชนก็ตาม ความรู้จักกาลก็ตาม
ความมีสติความระลึกอยู่ตลอดเวลาจำเป็นอย่าง
ยิ่งที่สุดเสมอ.

๐ ธรรมเนียมที่สำคัญที่ทำให้มีความเห็นชอบตาม
ทำนองคลองธรรม คือสัปปริสธรรม ๗ ประการ
มีความรู้จักบุคคลเป็นแกนกลาง เป็นข้อสำคัญ
เป็นพื้นฐานสำคัญ เมื่อพิจารณาด้วยดีแล้วน่าจะ
เห็น ว่าความรู้จักบุคคลเป็นฐานที่จะนำไปสู่สัป
ริสธรรมอีก ๖ ประการได้เกิดอย่างถูกต้องตาม
ความเป็นจริง และเป็นแกนกลางสำคัญที่จะรวม
สัปปริสธรรมไว้ได้ทุกประการ นั่นก็คือแม้ไม่มี
สัปปริสธรรมข้อความรู้จักบุคคล สัปปริสธรรม
อีกทั้งหมดทุกประการก็เกิดไม่ได้อย่างถูกต้อง
ตามความเป็นจริงแน่นอน บุคคลแต่ละคนนั้น
มีความสำคัญนัก สำคัญทุกคน อย่าประมาณว่า
บุคคลไม่สำคัญทุกคน เพราะไม่ใช่บุคคลทุกคน
ที่มีอำนาจวาสนา ที่มีความเป็นใหญ่เป็นโต ที่มี
ตำแหน่งหน้าที่ที่สำคัญ อีกข้อหนึ่งที่สำคัญมาก
คือที่มีได้เป็นผู้เกี่ยวของใกล้ชิดเรา ที่ไม่ใช่แม่
ไม่ใช่พ่อ ที่ไม่ใช่ลูกไม่ใช่หลาน ที่ไม่ใช่พี่ไม่ใช่

น้อง ที่ไม่ใช่เพื่อนไม่ใช่พวก ที่ไม่ใช่คนที่เรา
อาศัยให้วุ่นใกล้ชิดอยู่ ที่มีใช้ดูเป็นผู้รักใคร่
ห่วงใยเราด้วยความหวังดีมีความเอื้ออาทร แม้
อาจจะเป็นคนรู้จักแต่ก็เป็นไปได้ที่อาจจะเป็นคน
แบบที่ ได้รับฟังเสียงโงะจันมาว่าไม่ดีต่าง ๆ
นานา ดังกล่าวทั้งหมดแม้เกิดความเชื่ออย่างไม่
เคลือบแคลงสงสัย ไม่เอะใจอย่างใดเลยแม้แต่น้อย
เช่นนั้นอาจจะเป็นความเชื่อผิด ฟังความ
ฝ่ายเดียว มีผลเป็นโทษได้ ทั้งแก่ตนเองของผู้
เชื่อ และแก่ผู้ตกเป็นเหยื่อของผู้มั่งร้ายจะด้วย
เหตุผลใดก็ตาม นั่นก็คือเป็นการขาดสัปปริส
ธรรมตั้งแต่ขั้นพื้นฐาน ซึ่งแน่นอนย่อมเป็นเหตุ
ให้ขาดสัปปริสธรรมอีกหลายข้อ หรืออาจทุกข้อ
ก็เป็นได้ และความเสียหายของการปฏิบัติผิด
ทำนองคลองธรรมนั้นยิ่งมากเท่าไร ความเสีย
หายก็ยิ่งมากเท่านั้น จึงพึงพยายามหยุด
ความเสียหายด้วยการมีสติเลือกฟัง พระพุทธ

ศาสนสุภาษิตก็แสดงไว้ว่า “ผู้ฟังมากต้องพิจารณาเป็นสำคัญ” คือต้องพิจารณาทั้งผู้พูดให้ฟัง และทั้งเรื่องที่ได้ฟัง.

○ บุคคลทุกคนไม่ใช่ผู้ไกลกิเลสแล้วเช่นท่านผู้เป็นอริยะ และบุคคลทุกคนยังพูดอยู่มาก ๆ การพูดของแต่ละบุคคลยังประกอบด้วยกิเลสที่มีอยู่ หนักไปทางกิเลสตัวไหนการพูดก็จะหนักไปทางนั้น เช่นรักชอบผู้ใดมากการพูดถึงผู้นั้นก็จะแสดงความรู้สึกอันเป็นกิเลสในใจนั้น มักไม่ถูกต้องกับความจริงเสมอไป หรือไม่ชอบผู้ใดมากการพูดถึงผู้นั้นซึ่งจะแสดงความรู้สึกอันเป็นกิเลสในใจนั้น ก็ย่อมไม่ถูกต้องกับความจริงได้ การเชื่อโดยไม่พิจารณาบุคคลมีโทษนัก.

○ เรื่องของกิเลสในใจบุคคลเป็นเรื่องสำคัญที่แม้ปรารถนาจะรู้จักบุคคล รู้จักสัปปุริสธรรม

ทั้ง ๗ ประการ ก็จำเป็นต้องคำนึงถึงเรื่องของ
กิเลสไว้เสมอ คือมีสติระลึกอยู่เสมอว่ากิเลส
เป็นเรื่องใหญ่มีอำนาจบัญชาให้คิดให้พูดให้ทำ
ได้ต่าง ๆ นานา เราทุกคนแม้อยังมีกิเลส แต่
ถ้ายอมรับว่ากิเลสมีโทษมาก มีอำนาจมาก แต่
มิใช่ว่าเราจะต้องยอมพ่ายแพ้แก่อำนาจของกิเลส
เรามีสิทธิจะชนะกิเลสได้ อาจจะไม่เสมอไป อาจ
จะมีกลับแพ้ แต่เราก็ควรต้องมีสติ ควรต้อง
ระลึกอยู่เสมอ ให้เสมอ ว่ากิเลสเป็นข้าศึกร้ายกาจที่มี
ประจำตัวของเราทุกคน เราต้องไม่ยอมแพ้แก่
ข้าศึก เราต้องชนะ เริ่มแต่ชัยชนะเล็กน้อยไป
จนถึงเป็นชัยชนะที่ยิ่งใหญ่ขึ้นเป็นลำดับ เครื่อง
มือสำคัญที่ได้ให้ชัยชนะช่วยเราคือบุคคล บุคคล
ที่ต้องเกี่ยวข้องกับชีวิตเราทุกเวลานาทีนั่นเอง
พระพุทธศาสนาแสดงชี้ให้เรารู้จักบุคคล ก็เป็น
ประการหนึ่งที่จะพาให้เราพ้นจากข้าศึกสำคัญมี
ชัยชนะได้ ฟังเข้าใจความจริงนี้ และฟังถือเอา

ประโยชน์จากบุคคลด้วยการรู้จักบุคคลให้ถูกต้อง
ตามความเป็นจริงของแต่ละบุคคลให้มากที่สุด.

๐ คนเราทุกคนเกิดมาไม่เหมือนกัน นี่
เป็นความจริงที่ควรต้องยอมรับด้วยกันทุกคน
แต่น่าจะแทบไม่มีผู้ใดยอมรับความจริงนี้เท่าไรนัก
จึงมีปัญหาเกิดอยู่ไม่เคยว่างเว้น ทำไมคนนั้น
จึงเป็นอย่างนั้น ทำไมคนนี้จึงเป็นอย่างนี้ ทำไม
คนนั้นไม่เป็นอย่างนั้น ทำไมคนนี้ไม่เป็นอย่างนี้
ทำไมทำนองนี้เกิดอยู่ตลอดเวลา ต้องได้ยินได้
ฟังได้ประสบพบเห็นด้วยกันทุกผู้ทุกคนอยู่เสมอ
แน่นอน ปัญหาเหล่านี้คือเครื่องชี้ชัดว่าเราพา
กันลืมนึกถึงความจริงเกี่ยวกับบุคคลทั้งนั้นในโลก
ว่าคนเราทุกคนเกิดมาไม่เหมือนกัน ถ้าไม่ลืมนึกถึง
ความจริงที่สำคัญอย่างยี่งนี้ ปัญหาที่วุ่น
วายหนักหนาที่จะให้บุคคลแต่ละคนคิดพูดทำดั่ง
ใจย่อมไม่เกิดขึ้น คนเราเกิดมาไม่เหมือนกัน จะ

ให้ทุกคนเหมือนตั้งใจตนไปเสียหมดจะเป็นไป
ได้อย่างไร นั่นก็คือบุคคลใดเป็นอย่างไกรักเป็นไป
ตามที่เขาจะเป็น เรามีหน้าที่สำคัญคือพยายาม
รู้จักเขาให้ถูกตามความเป็นจริง เพื่อปฏิบัติต่อ
ความรู้สึกนึกคิดและการกระทำของเราเองได้ถูก
ต้อง ไม่เป็นทุกข์โทษภัยโดยมีการไม่รู้จักบุคคล
เป็นเหตุสำคัญ.

๐ สัปปริสธรรม ๗ มีความรู้จักบุคคลเป็น
ประการที่ ๗ ก็จริง แต่แม้พิจารณาด้วยดีย่อม
เห็นความสำคัญเป็นหนึ่งในความรู้จักบุคคล
จับพิจารณาให้รู้จักบุคคลได้ถูกจริง แต่ละบุคคล
แต่ละบุคคลไป หลายนบุคคลเพียงไรก็จะทำให้
สามารถรู้จักสัปปริสธรรมข้อความรู้จักประชุม
ชนได้เพียงนั้น นี่เห็นได้ประจักษ์ชัดโดยไม่มีข้อ
สงสัย ฟังรู้จักบุคคลและรู้จักประชุมชนให้ถูก
แท้ตามเป็นจริง โดยเฉพาะก็คือประชุมชนและ

บุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรา ที่เราจะต้องคิดพูดทำอะไรทั้งหลายโดยมีประชุมชนและบุคคลเกี่ยวข้องด้วยโดยหลักไม่พ้นแน่นอน หรืออีกนัยหนึ่งก็คือเมื่อจะประกอบกระทำการใด ซึ่งต้องไม่พ้นต้องมีบุคคลมีประชุมชนเกี่ยวข้อง พึงใช้สัปปริสธรรมข้อรู้จักบุคคลและรู้จักประชุมชนมาประกอบให้รอบคอบ ความรู้จักสัปปริสธรรม ๒ ประการสำคัญนี้อย่างถูกต้องจริง ย่อมจะสามารถรู้จักสัปปริสธรรมข้ออื่นทั้ง ๕ ได้ถูก ทั้งเหตุ ทั้งผล ทั้งตน ทั้งประมาณ ทั้งกาล แน่แน่นอน.

๐ สัปปริสธรรม ๗ ประการ คือความรู้จักเหตุ ความรู้จักผล ความรู้จักตน ความรู้จักประมาณ ความรู้จักกาล ความรู้จักประชุมชน และความรู้จักบุคคล เป็นธรรมที่เกี่ยวเนื่องกันจริง มีความรู้จักบุคคลเป็นแกนกลางหรือเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่สุด ไม่มีสัปปริสธรรมข้อรู้จักบุคคล

เพียงประการเดียวอย่างถูกต้องตรงตามความเป็นจริง ความรู้จักสัพปุริสธรรมอื่น ๆ ทั้งหมดก็ย่อมยากจะเป็นไปได้อย่างถูกต้องตามเป็นจริง พิจารณาให้ดีย่อมจะเห็นจะเข้าใจ คนคนเดียวหรือบุคคลคนเดียวนั่นเอง สามารถก่อความเดือดร้อนวุ่นวายเสียหายให้เกิดแก่ประชุมชนก็ได้ขยายใหญ่โตไปถึงสถาบันก็ได้ ตั้งแต่สถาบันเล็ก ๆ จนถึงสถาบันใหญ่ก็ได้ สำคัญที่ว่าบุคคลคนเดียวนั้นจะได้รับความไว้วางใจเชื่อถือจากบุคคลระดับไหน ในเรื่องอะไร โดยที่มิได้มีความเข้าใจ มิได้มีการรู้จักบุคคลนั้นอย่างถูกต้องตามเป็นจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าบุคคลนั้นเป็นคนไม่ดี มีเจตนาร้ายอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ในใจ.

๐ รู้จักบุคคลใดไม่ถูกต้องตามที่เป็นอย่างจริง เช่นเป็นบุคคลที่มีโทษแต่โทษนั้นแอบแฝงอยู่

เป็นเหตุให้ผู้ไม่รู้จักสัพปริสธรรมข้อรู้จักบุคคล
ไม่อาจเห็นโทษของเขาได้ ทั้งยังขาดสติที่เพียงพอจะยับยั้งความไว้วางใจในเรื่องที่ควรมีสติรอบ
คอบ ย่อมเป็นเหตุให้ตกเป็นผู้ส่งเสริมบุคคลผู้มี
โทษให้ก่อโทษได้ อาจจะสายเกินแก้ไขก็ได้ อาจ
จะหนักหนานักก็ได้ เป็นเรื่องที่เกิดได้จริงจาก
การไม่รู้จักบุคคล ฟังใช้วิจารณ์ญาณพิจารณา
เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดอยู่มากมาย เป็นที่รู้เห็น
ของทุกผู้ทุกคนมิได้ว่างเว้น เรื่องนั้นบ้างเรื่องนี้
บ้าง น่าจะพอมีเรื่องที่เป็นคติสอนใจได้ ให้พอ
สามารถรักษาตนให้พ้นจากโทษของการไม่รู้จัก
บุคคล เพราะไม่มีสัพปริสธรรม ข้อการรู้จัก
บุคคลอันเป็นข้อสำคัญอย่างยิ่งนี้.

๐ บุคคลไม่เกี่ยวข้องกับประชุมชนเท่านั้น
แต่เกี่ยวข้องกับเหตุ ที่เราทุกคนกระทำ เกี่ยว
ข้องกับผล ที่จะเกิดจากการกระทำเหตุของเรา

ทุกคน เกี่ยวข้องกับตน คือตัวของเราทุกคน
เกี่ยวข้องกันประมาณ คือการรู้จักประมาณ
ตนของเราทุกคน และเกี่ยวข้องกันกาล คือ
การรู้กาลเทศะของเราทุกคน พึงพยายาม
ทำความเข้าใจให้จงดี เพราะสัปปริสธรรมมี
ความสำคัญอย่างยิ่งแก่ชีวิตที่ควรสวัสดิ์อย่างยิ่ง
ของเราทุกคน.

๐ การรู้จักบุคคลในสัปปริสธรรมเป็นแกน
รวมของการรู้จักทุกประการในสัปปริสธรรม คน
ไทยแต่โบราณมีขนบธรรมเนียมที่ส่งเสริมการ
มีสัปปริสธรรมมากยิ่งนัก กิริยามารยาทที่คน
ไทยได้รับการอบรมบ่มนิสัยมาอย่างเข้มงวด
กวดขัน เป็นการสอนให้คนไทยรู้จักเด็กรู้จัก
ผู้ใหญ่ คือรู้จักให้ความเคารพการระอย่างงดงาม
ถูกต้องตามความเป็นจริงของเด็กต่อผู้ใหญ่ เท่า
กับเป็นการอบรมให้เด็กรู้จักบุคคลที่เป็นผู้ใหญ่

และรู้จักตนเองที่เป็นเด็ก เมื่อรู้จักปฏิบัติ
อย่างถูกต้องต่อผู้ใหญ่ก็เท่ากับรู้จักเหตุ ว่าเป็นที่ตน
ต้องปฏิบัติเช่นนั้นก็เพราะเหตุที่อีกฝ่ายเป็นผู้ใหญ่
การปฏิบัติถูกต้องด้วยมารยาทงดงามด้วยเหตุที่
ท่านเป็นผู้ใหญ่ ตนเองเป็นเด็ก ก็เท่ากับรู้จัก
แล้วทั้งบุคคล ตน และเหตุ ซึ่งเมื่อทำเหตุก็
เพราะรู้จักผล รู้ว่าผลจากการทำเหตุที่ถูกต้อง
เช่นนั้นจักเป็นผลดีแก่ตน อย่างน้อยก็จะไม่ถูก
ตำหนิจากผู้รู้มารยาทไทย อย่างมากก็จะได้รับ
รางวัล มีได้รับคำชื่นชมเป็นกำลังใจที่สำคัญ
เป็นการรู้จักสัปปุริสธรรมข้อรู้จักผลอีกประการ
หนึ่ง.

๐ อันการรู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จัก
บุคคลเป็น ๔ ประการของสัปปุริสธรรมที่เป็น
ไปได้ง่ายในคนไทย เพราะได้รับการอบรมมาให้
รู้จักมีมารยาทต่อผู้ใหญ่ อาจจะทำไปโดยไม่ได้

รับรู้ว่าเป็นการปฏิบัติด้วยความมีสัจปฐิธรรม
ในพระพุทธศาสนา แต่ก็เป็นความมีสัจปฐิ
ธรรมจริง แม้ผู้ปฏิบัติจะทำความเข้าใจให้ถูก
ต้องด้วย ว่าตนเป็นผู้มีสัจปฐิธรรม ไม่เพียง
ปฏิบัติดงามด้วยความมีมารยาทแบบไทยแท้
เท่านั้น ก็ย่อมจะได้รับความสุขใจที่รู้ว่าตนได้
เป็นผู้ปฏิบัติเทิดทูนพระธรรมคำทรงสอนใน
องค์สมเด็จพระบรมครู พระผู้ทรงสูงส่งหาเสมอ
เหมือนไม่มี.

๐ ญาติโยมสตรีผู้หนึ่งเคยเล่าถึงการอบรม
มารยาทอันประณีตงดงามนักของคนไทยใน
สมัยโบราณ เมื่อวัฒนธรรมนอกยังมีได้เข้ามา
ปลอมปน คือเล่าว่ากว่า ๖๐ ปีมาแล้ว สมัยเมื่อ
มีอายุในวัยรุ่น ๑๕-๑๖ ปี มีท่านผู้เป็นบิดาอายุ
ใกล้จะ ๖๐ ขณะนั้น วันหนึ่งขณะที่ท่านผู้เป็น
บิดาเดินเล่นอยู่ในบริเวณบ้าน ธิดาก็เข้าไปคุย

ด้วย โดยท่านผู้ใหญ่อีกหยุดเดิน และผู้เด็กก็เข้าไปยืนใกล้ ๆ แต่ถูกท่านผู้ใหญ่ท้วงขึ้นทันทีอย่างจริงจัง คำท้วงนั้นก็คือ “ยืนสูงกว่าพ่อไม่ได้” ญาติโยมสตรีผู้นั้นเล่าว่าประหลาดใจมากที่ได้รับคำท้วงเช่นนั้น เพราะตนก็ไม่ได้ยืนอยู่สูงกว่าท่านผู้เป็นบิดา ยืนอยู่บนพื้นถนนเสมอกัน ในระยะใกล้กัน คำท้วงที่เด็ดขาดว่า “ยืนสูงกว่าพ่อไม่ได้” จึงทำให้หงุดหงิดมาก ประหลาดใจมาก แต่เล่าว่าไม่ต้องงงนานนัก เพราะเห็นท่านผู้เป็นบิดามองไปที่เท้าของตน จึงก้มลงมองตาม และก็เห็นว่าตนกำลังยืนอยู่บนกระดาดาสมุดแผ่นหนึ่งที่ปลิวตกอยู่ ความเข้าใจคำเตือนของท่านผู้เป็นบิดาก็เกิดขึ้นทันที รีบลงจากกระดาดาสมุดแผ่นบาง ๆ โดยเร็ว ท่านผู้เป็นบิดาไม่พูดอะไรอีก เพราะท่านก็คงเข้าใจแล้วว่าเด็กรู้ตัวถูกต้อง นี่เป็นตัวอย่างมารยาทที่ประณีตงดงามที่สุดของคนไทยแท้ ๆ เป็นที่

ประทับใจผู้ได้รับคำสอนตลอดมาทั้งชีวิต นำ
มาเล่าต่อไว้ที่นี่เพราะรู้สึกว่าเป็น “แสงส่องใจ”
ที่น่าจะเป็นประโยชน์แก่จิตใจคนไทยที่ยังรัก
ความเป็นไทยอยู่พอสมควร คือน่าจะทำให้เกิด
ความภูมิใจในความเป็นไทย ที่เกิดทุนพระพุทธ
ศาสนา รักษาสืบปฐริสธรรมได้อย่างงดงามยิ่งนัก.

๐ กล่าวได้ไม่ผิด ว่าคนไทยแต่ไหนแต่ไรมา
เป็นผู้มีสัปปริสธรรมประจำใจ ประจำชาติ เพียง
แต่มิได้สนใจรับรู้ว่สิ่งที่มีเป็นนิสัยสันดานคือ
ธัมมะที่สำคัญในพระพุทธศาสนา คือสัปปริส
ธรรม เมื่อมาจับพิจารณานิสัยใจคอกริยามารยาท
ความประพฤติปฏิบัติของคนไทยแต่โบราณกาล
ตั้งแต่วัฒนธรรมต่างชาติยังมีได้เข้ามาแทรกแซง
มากมายเช่นทุกวันนี้ ก็ต้องเห็นชัดเจนด้วยกัน
ว่าคนไทยแท้ ๆ มีธัมมะสำคัญจริง ที่ทำให้คน
ไทยมีมารยาทงดงามได้จริง คือสัปปริสธรรม

นั่นเอง.

๐ คนไทยสมัยก่อนสอนสัปปริสธรรมแก่ลูกหลานตั้งแต่ยังเป็นเด็กตัวเล็กตัวน้อย สอนกันอย่างจริงจัง โดยน่าจะไม่ได้คิดไม่รู้เลย ว่าตนเองมีธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนา คือสัปปริสธรรม และกำลังสอนธรรมสำคัญนั้นอยู่ด้วยทุกเวลา แก่ลูกหลานเด็กเล็กเด็กใหญ่ เช่นการสอนให้รู้จักเด็กรู้จักผู้ใหญ่ คือรู้จักแสดงกิริยามารยาทอย่างเรียบร้อยงดงามต่อผู้ใหญ่ ไม่ล่วงล้ำก้าเกินหยาบคายลบหลู่ ทั้งด้วยกายวาจาใจ เมื่อเด็กอยู่กับตามลำพังเด็ก ไม่มีผู้ใหญ่ การจะพูดเล่นเจรจานั่งลูกก็อาจทำได้ตามสะดวกสบาย จะนั่งขัดสมาธิ หรือจะนั่งไขว่ห้าง หรือจะเหยียดแข้งเหยียดขาเหยียดเท้าไปทางนั้นทางนี้ก็อาจทำได้ทั้งนั้นแม้ไม่มีผู้ใหญ่อยู่ในวงนั้นด้วย ถ้ามีผู้ใหญ่ร่วมวงด้วย ได้รู้เห็นกิริยามารยาทได้ยิน

ถ้อยคำเจรจาของเด็ก การปฏิบัติตนของเด็กต้อง
เป็นไปอีกรูปแบบหนึ่ง นั่งขัดสมาธิไม่ได้ นั่ง
ไขว่ห้างไม่ได้ นั่งเหยียดแข้งเหยียดขาไปตาม
สบายไม่ได้ หรือแม้จะนั่งพับเพียบจะให้ปลาย
เท้าหันไปทางผู้ใหญ่อีกไม่ได้ หลีกเลียงไม่ได้จริง
เพราะบังเอิญมีผู้ใหญ่ที่นั่งอยู่สองข้างก็ยังให้ใช้
ชี้นที่น่องอยู่ปิดเท้าไว้ให้มิดชิด ไม่ให้เป็นการหัน
เท้าไปทางผู้ใหญ่ ให้มีสติรู้ตัวอยู่เสมอ ว่าตน
เป็นเด็ก เป็นผู้น้อย เป็นผู้เยาว์ อีกฝ่ายเป็น
ผู้ใหญ่ ก็เท่ากับเป็นการรู้จักบุคคล รู้จักตน
นั่นเอง.

๐ รู้จักผู้ใหญ่หรือรู้จักบุคคลก็คือรู้จักบุคคล
ว่าเป็นผู้ใหญ่ เป็นผู้ที่ต้องได้รับความเคารพ
ยกย่องอย่างเหมาะสม รู้จักตนก็คือรู้จักตนว่า
เป็นเด็กผู้ด้อยกว่าผู้ใหญ่ด้วยวุฒิทั้งปวง ทั้งด้วย
วัยวุฒิและคุณวุฒิ เด็กต้องรู้จักประมาณ คือ

รู้จักประมาณตน หรือรู้จักค่าของตนที่ไม่เสมอ
ด้วยค่าของผู้ใหญ่ ที่สูงกว่าด้วยวุฒิของวัยและ
วุฒิของคุณ สำหรับชาติวุฒิ คือความเจริญด้วย
ชาติตระกูลที่เกิด ก็จะได้รับสอนให้รู้จักปฏิบัติ
ให้เหมาะสม คือให้รู้จักประมาณ คือให้รู้จัก
ประมาณตนนั่นเอง ปฏิบัติให้เหมาะสมกับบุคคล
ที่เป็นผู้มีวุฒิอย่างไร ผู้มีวุฒิเพียงหนึ่งคือบุคคล
ถ้ามากบุคคลไม่เพียงหนึ่งคือประชุมชนนั่นเอง
กาลใดคือเวลาใดพึงปฏิบัติอย่างใด ผู้ใหญ่ผู้
มีความเป็นไทยแท้ ๆ ก็จะสอนลูกหลานเด็กเล็ก
เด็กใหญ่ให้รู้ ให้ปฏิบัติให้ถูกให้ควร.

๐ แม้คิดสักนึกถึงการอบรมสั่งสอนที่คนไทยแท้ ๆ ให้แก่บุตรหลานและคนทั้งหลายที่
พูดได้สอนได้แนะนำได้ ก็ย่อมจะเข้าใจที่มีกล่าว
ไว้ ว่าคนไทยมีสัจปรีธรรมประจำใจแน่นอน
เพียงแต่อาจไม่เข้าใจว่าตนมีสัจปรีธรรมเท่านั้น

คนไทยแท้ ๆ จะไม่เป็นผู้มีสัจปรีธรรมได้อย่างไร
เมื่อคนไทยแต่ไหนแต่ไรมารู้จักทั้งเหตุ รู้จัก
ทั้งผล รู้จักทั้งตน รู้จักทั้งประมาณ รู้จัก
ทั้งกาล รู้จักทั้งประชุมชน รู้จักทั้งบุคคล
แม้จะเป็นเพียงในวงแคบ แต่ในวงกว้างก็เป็น
เช่นเดียวกัน ผู้ปฏิบัติถูกในวงแคบ ๆ เช่นใน
ครอบครัว หรือในหมู่ญาติพี่น้องจำนวนไม่มาก
มาย การปฏิบัติถูกปฏิบัติตรงตามแบบผู้รู้จัก
สัจปรีธรรมทั้ง ๗ เช่นนี้เป็นประจำ ย่อมเป็น
นิสัย เป็นความเคยชิน ก็คือการปฏิบัติอบรม
จิตใจตนให้มีสัจปรีธรรมนั่นเอง อยู่ที่ไหนเมื่อ
ไร ท่ามกลางคนมากคนน้อย คนใหญ่คนเล็ก
คนดีคนไม่ดี เป็นญาติพี่น้องมิตรสหายหรือ
ไม่ใช่ ธรรมสำคัญคือสัจปรีธรรมที่ได้รับการ
ปลูกฝังจนงอกงามมั่นคงในจิตใจเป็นนิสัยสัน
ดานแล้ว ก็ย่อมไม่เป็นอื่นไปได้ ย่อมแสดงจิตใจ
ที่มีความมั่งคั่งสูงส่งของพระธรรมคำทรงสอน

ในสมเด็จพระบรมครูผู้เลิศล้ำของพรหมเทพ
และมนุษย์ ให้ปรากฏแก่ผู้พบเห็นทั่วกัน ให้เป็น
เกียรติเป็นศักดิ์ศรีเป็นที่ยกย่องสรรเสริญของ
บรรดาผู้รู้ทั้งหลาย.

๐ มารยาทไทยไม่งดงามเพียงผู้น้อยต้อง
ปฏิบัติถูกต้องผู้ใหญ่เท่านั้น ผู้ใหญ่ไทยก็มีมาร
ยาทที่งดงามต่อผู้น้อยเช่นกัน อันคำว่างดงาม
นั้นมีความหมายลึกซึ้ง ไม่หมายเพียงสวยงาม
ธรรมดา แต่หมายถึงความถูกต้องด้วย เมตตา
กรุณาเป็นความสำคัญสำหรับผู้ใหญ่ ที่พึงมีแก่
บุคคลทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งแก่ผู้น้อยด้อย
กว่า เมตตากรุณาจากใจจริงของผู้ใหญ่ต่อผู้น้อย
ย่อมเป็นเหตุให้เกิดความหวังดี ให้คำแนะนำ
ตักเตือนจากจิตใจที่ไม่รังเกียจเกลียดชังหรือ
โกรธแค้นอาฆาต ผู้ใหญ่เมื่อรู้จักบุคคลใดว่า
เป็นเด็กเป็นผู้น้อย ต้องรู้ด้วยว่าบุคคลผู้นั้นไม่

เสมอกับตนในเรื่องของความรู้ความสามารถ
ความคิดและพื้นฐาน ฉะนั้นต้องอาศัยความมี
สัจปรีธรรมสองประการนี้ส่งเสริมตนให้สามารถ
ปฏิบัติได้ถูกต้องงดงาม ไม่เป็นผู้ใหญ่ที่รังแก
ผู้ด้อยกว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ด้อยกว่าด้วยประ
การทั้งหลาย ต้องนำเมตตากรุณามาเอาชนะ
จิตใจตนให้ได้ ไม่ให้ดูถูก ไม่ให้เบียดเบียน ทั้ง
ด้วยกายวาจาและจิตใจ ทำได้เช่นนี้จึงจะเป็น
การที่ผู้ใหญ่วิจักตน วัจักบุคคล วัจักประมาณ
ตน พร้อมกับวัจักเหตุ วัจักผล ว่าด้วยเหตุใด
ในฐานะเป็นผู้ใหญ่ จึงต้องทำเช่นนั้น ต้องไม่
ทำเช่นนี้ และพร้อมกันนั้นย่อมวัจักผลที่จะเกิด
ตามการปฏิบัติของตนต่อผู้น้อยผู้ด้อยว่าเป็นการ
วางตัวถูกต้องสมที่เป็นผู้ใหญ่ ผู้ควรได้รับความ
เคารพยกย่องสรรเสริญ.

○ ไม่มีครูอาจารย์ผู้ใดของใครจะเสมอด้วย

สมเด็จพระบรมครูของเรา เรามีบุญที่สุดที่ได้เกิด
เป็นมนุษย์และพบพระพุทธศาสนา พระธรรม
คำทรงสอนให้ผลเป็นคุณสูงสุดไม่มีผู้ใดสอนได้
มาก่อนเลย ยกพระธรรมที่ทรงนำไปสู่ความพ้น
ทุกข์อย่างเด็ดขาดไว้ ไม่อัญเชิญมากล่าวในที่นี้
จะกล่าวเพียงสัปปริสธรรมก็ยิ่งใหญ่นักแล้ว คิด
ให้ดี ก็ย่อมจะซาบซึ้งในพระมหากรุณาในพระ
พุทธองค์อย่างยากจะพรรณนา พระธรรมคำ
ทรงสอนในสัปปริสธรรมให้คุณให้ประโยชน์ใหญ่
ยิ่งแก่บรรดาผู้ปฏิบัติตามพระธรรมนี้ ที่ยังจะ
ต้องมีชาติภพเวียนว่ายต่อไปในวัฏสงสาร ให้ได้
มีชีวิตในชาติภพใหม่ที่สูงส่ง เพราะความมีสัมมา
การะอ่อนน้อมถ่อมตนเป็นเหตุ ที่จะให้ผลไม่
ต้องเกิดในตระกูลที่ต่ำที่ลำบากยากเข็ญซึ่งจะหา
ผู้เคารพนับถือไม่ได้ จะได้เกิดในชาติตระกูลสูง
ด้วยมีเหตุที่ตรงกับผล หรือมีผลที่ตรงกับเหตุ
นั่นเอง คือการเกิดในชาติตระกูลสูง ย่อมได้รับ

ความอ่อนน้อมยกย่อง เพราะความอ่อนน้อมที่
ตนได้ปฏิบัติไว้ต่อท่านผู้ควรได้รับความอ่อนน้อม.

๐ การรู้จักบุคคลมีความสำคัญมาก เพราะ
เป็นสัปปริสธรรม ธรรมพื้นฐานที่มั่นคงของ
บันไดขั้นแรกที่จะนำไปสู่จุดสูงสุดในสัปปริสธรรม
คือความเป็นผู้มีสัปปริสธรรมระดับรู้ผิดชอบชั่วดี
รู้ผิดชอบชั่วดีถูกต้องตามทำนองคลองธรรม การ
รู้จักบุคคลให้ถูกต้องตามความเป็นจริงของเขานั้น
เป็นความสำคัญสำหรับเราทุกคน ไม่เช่นนั้นการ
ติดต่อคบค้าสมาคมกับบุคคลทั้งหลายอย่างไม่สนใจ
ที่จะรู้จักเขาตามความเป็นจริง ย่อมเป็นเหตุนำ
มาสู่ตนซึ่งภัยอันตรายร้ายแรงเพียงใดก็ได้ อย่า
สักแต่เชื่อว่าเขาดี เพราะมียศฐานบรรดาศักดิ์
อ่อนโยน นอบน้อม เฉลียวฉลาด มีความรู้สูง
มั่งมี อย่างวางใจว่าเพียงเท่านั้นก็เป็นการรู้จัก
บุคคลผู้นั้นถูกต้องดีแล้วตามที่เขาเป็นจริง เท่า

นั้นยังไม่พอ ยังมีทางที่จะต้องเสียหาย ต้องได้รับทุกข์โทษภัยมากบ้างน้อยบ้างจากบุคคลที่ไม่รู้จักเขาถูกจริง แล้วเข้าไปเกี่ยวข้องใกล้ชิดไปเชื่อฟังและบอกเล่าแก้สับทุกเรื่องทุกราวไป ไม่รู้จักตนว่าต้องรักษา เพราะไปคล้อยตามบุคคลที่ไม่รู้จัก ที่มีโทษแฝงอยู่ นั่นเอง.

๐ สัปปริสธรรมข้อความรู้จักบุคคลมีความสำคัญ ข้อความรู้จักตนก็มีความสำคัญ ตนก็ตาม บุคคลก็ตาม ทั้งสองนี้มีความเกี่ยวข้องกันเสมอ ทุกเวลา ตลอดทั้งชีวิตของตน ไม่มีตนของผู้ใดจะมีหนึ่งเดียวได้โดยไม่มีบุคคลอื่นเกี่ยวข้องด้วย แม้จะไม่เกี่ยวข้องอย่างเข้าถึงตัวบ้าง อยู่ห่างออกไปบ้าง ไม่เคยรู้จักกันเลยบ้างด้วยตัวตนหรือหน้าตา แต่รู้จักด้วยชื่อเสียง ด้วยคำบอกเล่า ด้วยเสียงร่ำลือ ดีบ้างร้ายบ้าง สรรเสริญบ้างนินทาบ้าง เช่นนี้ต้องนับว่าตนและ

บุคคลต้องเกี่ยวข้องกันเสมอแน่นอน ความรู้จัก
ตนและความรู้จักบุคคลจึงมีความสำคัญควบคู่กัน
เสมอ ไม่เพียงประมาณที่จะศึกษาตนเองให้รู้จัก
ตนเองจริง ว่ามีค่าควรรักษาเพียงไร พร้อมกับ
ไม่เพียงประมาณที่จะศึกษาบุคคล คือผู้อื่นทั้งหลาย
ให้รู้จักบุคคลจริงตามที่เขาเป็นด้วย จะได้ไม่เสีย
หายเพราะปฏิบัติอย่างไม่รอบคอบ อย่างไม่ระวัง
ตน พ่ายแพ้แก่อำนาจบุคคลที่มีโทษมีภัยแฝงอยู่
ในจิตใจ แต่เสแสร้งแสดงออกให้ผู้ประมาทหลง
คิดผิดพูดผิดทำผิด เป็นทุกข์โทษภัยใหญ่หลวง.

๐ กิเลสเป็นข้าศึกสำคัญที่สุดของทุกคน
เกิดได้ด้วยความคิดปรุงแต่งของตนเอง ที่
ไม่รู้จักตน ไม่รู้จักค่าของตน และไม่รู้จักบุคคล
ตามความเป็นจริง ความโกรธ ความเกลียด
ความดูหมิ่น ความมั่งร้าย ความอาฆาตพยา
บาท ฯลฯ เหล่านี้เป็นข้าศึกสำคัญของทุกคน ที่

เกิดได้เพราะไม่รู้จักตน ไม่รู้จักค่าของตน แต่ไป
รู้จักค่าของบุคคลอื่นอย่างผิดจากความจริง จึง
ไม่ระวังตน ไม่ระวังความเชื่อของตน เป็นเหตุ
ให้ไม่ระวังภัยจากข้าศึกคือกิเลส กิเลสที่จะปิด
กั้นสัปปริสธรรมไม่ให้เกิดได้ทุกประการ เพราะ
ไปคิดปรุงแต่งตามอำนาจของความหลงคารมของ
บุคคลที่ไม่รู้จักถูกตามความเป็นจริง และขณะ
เดียวกันก็เห็นผิดในบุคคลที่ถูกกล่าวร้าย เพราะ
ขาดสัปปริสธรรม ขาดความรู้จักบุคคลนั่นเอง.

○ ผู้ใหญ่ไม่รู้จักตนไม่รู้จักบุคคล ก็เพราะ
ไม่รู้จักเหตุ ไม่รู้จักผล ไม่รู้จักประมาณ โทษที่
ผู้ใหญ่ไม่รู้จักตนไม่รู้จักบุคคลนั้นมากกว่าโทษที่
ผู้น้อยไม่รู้จักตนไม่รู้จักบุคคล ทุกคนย่อมเห็น
ด้วยในความจริงนี้ โดยไม่จำเป็นที่จะต้องมีการ
ยกเหตุผลใดมาประกอบยืนยัน ดังนั้นผู้ใหญ่ก็
พึงพยายามรู้จักตนและรู้จักบุคคลเถิด เพื่อความ

สุขสวัสดิ์ของตนเองและผู้คนที่ทั้งหลายที่เกี่ยวข้อง.

๐ การดูบุคคลให้รู้จักเขาจริง ว่าเป็นคน
อย่างไร นั้นต้องไม่ใช่ให้เป็นการจ้องจับผิด แต่
ให้เป็นความรอบคอบ เป็นความมีศรัทธาในพระ
ธรรมคำทรงสอนที่เป็นสัจจะแท้แท้จริง คือเป็น
ที่พึ่งที่ไม่ใช่ธรรมดา แต่เป็นที่พึ่งที่เป็นสัจจะ
คือพึ่งได้อย่างไม่มีอะไรผิดเลยแม้แต่น้อยในพระ
ธรรมคำทรงสอนในสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมา
สัมพุทธเจ้า พระพุทธพระธรรมพระสงฆ์ รัตน
ทั้งสามนี้เท่านั้นที่เป็นสัจจะแท้แท้จริง พึ่งแล้วได้
คุณแท้จริง ปราศจากโทษแม้แต่น้อยจริง ดังนั้น
ก็พึงเป็นคนฉลาดให้จริง ถึงรัตนทั้งสามไว้ให้
มัน พระพุทธศาสนาสอนอย่างไร อย่าพึ่งไม่
สนใจไม่แยแส แต่พึงพยายามทุ่มเทกำลังในตัว
ทั้งหมด ให้ความสนใจ ให้ความเข้าใจ ให้ความ

จริงใจและจริงจังปฏิบัติให้เกิดผล.

๐ การศึกษาให้รู้จักบุคคลอย่างถูกต้อง คือ เขาดีอย่างไรก็ให้รู้ เขาไม่ดีอย่างไรก็ให้รู้ และเป็นธรรมดาที่คนเราย่อมมีทั้งดีทั้งไม่ดีในตัว จะไปหวังให้เป็นคนดีโดยไม่มีเสียนั้นเป็นไปได้ไม่ได้ ทำได้เพียงต้องปฏิบัติตนต่อบุคคลทั้งหลายให้สมควร ให้สามารถป้องกันตนให้พ้นจากผลร้าย อันเป็นทุกข์โทษภัยจากความไม่ดีที่มีอยู่ในทุกคนไปเท่านั้น ที่สำคัญอย่างยิ่งคืออย่าหลงยกย่องคนไม่ดี และเหยียบย่ำคนดี จนเป็นเหตุแห่งภัยใหญ่หลวง ที่จะมาถึงเมื่อไรก็ยากจะรู้ ยากจะมีโอกาสตั้งตัวป้องกันได้ ดังนั้นทุกคนควรรอบคอบในการรักษาตน ทำตนคือตัวเองให้ดีไว้ อย่าให้เป็นภัยแก่ตนเองและแก่ใครทั้งนั้น พร้อมกับต้องแก้ไขปรับปรุงตน ให้รู้จักบุคคลเพื่อความปลอดภัยของตนและของบรรดาผู้เกี่ยวข้องทั้ง

หลาย จงอย่าไม่สนใจเครื่องป้องกันอันตราย
ใหญ่ยิ่งนี้ คือความรู้จักบุคคล.

๐ การพยายามรู้จักบุคคลให้เห็นความดี
ความไม่ดีของเขาอย่างถูกต้องแท้จริง มิได้หมาย
ความว่าเพื่อมุ่งทำลายผู้ใด มิใช่มุ่งนำความไม่ดี
ของผู้ใดไปเป็นอาวุธทำลายผู้นั้น แต่เพียงเพื่อ
ไม่ให้เขามีโอกาสมีช่องทางใช้ความไม่ดีของเขา
ก่อทุกข์โทษภัยแก่ใคร ๆ ได้ นั่นก็คือศึกษาเพื่อ
รู้จักบุคคลอย่างถูกต้อง พบความไม่ดีก็หลีกเลี่ยง
การเปิดทางให้ความไม่ดีขึ้นเข้าสู่ชีวิตตน
และชีวิตผู้อื่นทั้งนั้น เท่าที่ตนสามารถทำได้.

๐ ระวังรักษาใจตนเองให้ดีที่สุด อย่าเร่า
ร้อนร้ายแรงต่อความไม่ดีของจิตใจบุคคลใด รู้
ให้ถูกให้ตรงตามความจริง แล้วพึงปฏิบัติดังที่
ครูอาจารย์ท่านสอน คือให้ความไม่ดีไม่งามที่

พบเห็นในบุคคลใด เป็นเพียงปัญญาของตนเท่านั้น เปรียบดังเมล็ดพันธุ์ผักถูกนำไปวางบนปลายเหล็กแหลม ย่อมตกร่วงลงทันที อย่าปล่อยให้ติดค้างอย่างเป็นโทษเป็นภัยเป็นมลทินเครื่องเศร้าหมองของจิตใจตนเป็นอันขาด.

๐ ใจของเราทุกคนมีค่าสูงสุดเหนือสิ่งอื่นใดทั้งหมด ไม่พึงนำไปแลกกับอะไรทั้งสิ้น พึงรักษาไว้ให้สุดชีวิต ให้ไกลความเศร้าหมองทั้งปวงเถิด อย่างนำความผิดพลาดบกพร่องของผู้ใดมาทำให้ใจของเราเศร้าหมองเลย จะฉลาดและชีวิตจะสวัสดิ์ได้.

ขออำนวยการ

วัดบวรนิเวศวิหาร กทม.

๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๖

สมเด็จพระสังฆราชชั้นทานุมัติ

เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงเจริญพระชนมายุ ๙๐ พรรษา ในวันที่ ๓ ตุลาคม ปีพระพุทธศักราช ๒๕๔๖ นี้ ทรงโปรดให้จัดพิมพ์หนังสือ “แสงส่องใจ” เป็นที่ระลึกในวันที่ ๓ เป็นปีที่ ๒๑ คือเริ่มให้จัดพิมพ์ครั้งแรกเมื่อทรงมีพระชนมายุ ๗๐ พรรษา ทรงมอบการจัดทำหนังสือ “แสงส่องใจ” ให้เป็นหน้าที่ของ “ห้องกระจก” ตั้งแต่เริ่มแรก และติดต่อกันตลอดมา นั่นก็คือทรงมอบให้ “ห้องกระจก” รับผิดชอบในการเลือกธัมมะสำหรับหนังสือ “แสงส่องใจ” คือทรงโปรดให้นำบางข้อบางตอนในธัมมะที่ทรงไว้ทั้งหมด ทั้งที่เป็นพระธรรมเทศนา พระธรรมบรรยาย พระวรธรรมคฤปิ พระธัมมโฆวาท ฯลฯ มารวมจัดเป็น “แสงส่องใจ” แต่ละเลมทรงกำหนดให้เลือกคัดที่เข้าใจง่าย อันคำทรงสอนของเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราชในรูปแบบต่าง ๆ นั้น มีทั้งยากมาก ยากน้อย จนถึงง่าย คือเข้าใจได้ง่ายสำหรับ

ผู้อ่านผู้ฟังทั้งหลายที่ยินดีพอใจในธรรมระดับนั้น ซึ่งรวมทั้ง “ห้องกระจก” ด้วย “แสงส่องใจ” จึงเป็นไปตามสติปัญญาความสามารถในการเข้าใจธรรมของ “ห้องกระจก” ซึ่งเป็นที่ยินดีที่มีท่านผู้ร่วมความเข้าใจนี้มากมายเกินคาดการจัดพิมพ์ “แสงส่องใจ” แต่ละปีแต่ละเล่มจึงมีจำนวนหลายหมื่น ต้องพิมพ์หลายครั้งซ้ำแล้วซ้ำอีกตามคำเรียกร้องของบรรดาท่านผู้อุชบธรรมที่ไม่ยากเกินความสามารถจะเข้าใจได้

การจัดพิมพ์ “แสงส่องใจ” แต่ละปีตลอดมา เจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราชท่านทรงรับรองด้วยพระองค์เองทุกครั้ง แต่มาในปีนี้ ทรงต้องประทับอยู่โรงพยาบาลติดต่อกันมาจะ ๒ ปีแล้ว แม้จะทรงมีพระสติปัญญาสมบูรณ์พร้อมเช่นปกติ ก็ไม่ประสงค์จะนำเรื่องทุกเรื่องไปรบกวนพระหฤทัย รวมทั้งเรื่องการคัฒธรรมต่าง ๆ มารวมเป็น “แสงส่องใจ” เช่นที่เคยทำมานานปีแล้วด้วย ปีนี้มีได้นำขึ้นกราบทูลเป็นการคัฒเองทำเองโดยตลอด แต่รับรองได้ว่าเป็นธรรมที่ทรงแสดงไว้เป็นพระธรรมเทศนาบ้าง เป็นพระวรธรรม

คติบ้าง เป็นต้น และเป็นคำที่ทรงตอบปัญหาด้วยพระ
วาจาที่ “ห้องกระจก” กราบทูลถามบ้าง ผู้นั้นผู้นี้กราบทูล
ถามบ้าง ซึ่งได้กราบทูลขอประทานพระอนุมัติไว้ก่อนแล้ว
ว่าจะเชิญมารวมเป็น “แสงส่องใจ” ในจังหวะที่เหมาะสม
ซึ่งก็ทรงเห็นชอบ ทั้งยังโปรดประทานพระอนุญาตว่าให้
จัดให้อ่านง่าย เข้าใจง่าย เพื่อเกิดประโยชน์ในธรรมอย่าง
กว้างขวางต่อไป

เพื่อมิให้เกิดความเคลือบแคลงสงสัย เพราะเป็นที่
ทราบกันทั่วว่ากำลังประทับอยู่ในโรงพยาบาล และพระชน
มายุก็สูง ไฉนจึงจะยังทรงทำ “แสงส่องใจ” ได้ ดีไม่ดี
จะพากันคิดพากันพูดให้เป็นบาป จึงได้จัดทำแถลงความ
จริงนี้ขึ้น และจะได้แนลงใน “แสงส่องใจ” เล่มที่ ๒๑
ที่จัดทำในวาระที่ทรงเจริญพระชนมายุ ๙๐ พรรษาในวันที่
๓ ตุลาคม พระพุทธศักราช ๒๕๔๖ นี้

“ห้องกระจก”

วัดบวรนิเวศวิหาร กทม.

